Longin Pastusiak, *Prezydent dobrych intencji. Polityka zagraniczna Baracka Obamy*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „ADAM”, Warszawa 2015, ss. 267

*Edward Olszewski**

Autor prezentowanej publikacji – profesor dr hab. Longin Pastusiak – jest znanym i wysoko cenionym naukowcem w środowisku nauk społecznych, a szczególnie nauk politycznych, stosunków międzynarodowych, historii najnowszej i szerzej – polskiej humanistyki. Należy do grona wybitnych badaczy i znawców problemów współczesnego świata, a zarazem świetnym popularyzatorem swoich twórczych osiągnięć, komentatorem krajowego i międzynarodowego życia politycznego, nie stroniącym od prac publicystycznych, ale o znaczących walorach poznawczych¹. W swoim dorobku naukowym L. Pastusiak ma ponad 800 publikacji z dziedziny stosunków międzynarodowych, polskiej polityki zagranicznej

i amerykanistyki², a prezentowana pozycja jest 88 książką autorską.

W polu zainteresowań naukowo-badawczych L. Pastusiaka dominuje tematyka amerykańska i z tego względu w prezentacjach biograficznych określany jest jako amerykanista, politolog amerykanista, historyk amerykanista³. Istotne miejsce w tym obszarze zajęła problematyka stosunków USA–Polska oraz emigracja polska i Polonia w Ameryce⁴. Od początków

² Wybór części tekstów publicystycznych znajduje się w: Longin Pastusiak, *Człowiek i dzieło*, red. J. Marszałek-Kawa, Toruń 2005, s. 127–319.

³ Wymienić tu należy chociażby kilka wprost monumentalnych dzieł: *Pół wieku dyplomacji amerykańskiej 1898–1945*, Warszawa 1974; *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych (XVII–XIX w.)*, Toruń 2003; *Prezydenci Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Warszawa 2005 (kilka wydań); *Droga Stanów Zjednoczonych do mocarstwowości*, Łódź 2007.

⁴ *Polacy w zaraniu Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 1977; *Roosevelt a sprawa polska 1939–1945*, Warszawa 1983; *Prezydenci amerykańscy wobec*

* Wyższa Szkoła Gospodarki Krajowej w Kutnie.

¹ Np. L. Pastusiak, *Anegdoty prezydentów USA*, Warszawa 2004; idem, *Romanse prezydentów USA*, Warszawa 2009; idem, *Polityka i humor*, Warszawa 2011; idem, *Panie Białego Domu*, Toruń 2012.

kariery naukowej L. Pastusiak łączył pasję badawczą z aktywną działalnością w kształtowaniu struktur organizacyjnych nauk społecznych. Trzydzieści jeden lat pracował w Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych. Należy do prekursorów budowy (czy odbudowy) polskich nauk politycznych jako dyscypliny naukowej i stosunków międzynarodowych jako jej subdyscypliny, skutecznie wprowadzał je na forum międzynarodowe⁵. Wskazać wreszcie należy, że Profesor z powodzeniem łączył zdobytą wiedzę naukową i erudycję z działalnością polityczną lewicowego i liberalno-lewicowego nurtu polskiej sceny politycznej⁶.

spraw polskich, Warszawa 2003; *400 lat stosunków polsko-amerykańskich*, t. I i II, Warszawa 2010.

⁵ Już w latach sześćdziesiątych XX wieku zaangażował się w działalność Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych. Był przewodniczącym Oddziału PTNP w Warszawie, następnie I wiceprzewodniczącym ZG PTNP (1967–1998) i prezesem (1979–1991), był też wiceprzewodniczącym Komitetu Nauk Politycznych PAN (1990–1997). W 1988 r. został członkiem Komitetu Wykonawczego Międzynarodowego Towarzystwa Nauk Politycznych (w latach 1991–1994 wiceprezydentem), a w latach 1975–1990 był członkiem Rady Zarządzającej Towarzystwa Studiów Międzynarodowych.

⁶ W latach 1991–2001 z ramienia SdRP i SLD był posłem na Sejm RP I, II i III kadencji; w latach 1991–1997 był wiceprzewodniczącym Klubu Parlamentarnego SLD; w latach 1997–2001 – wiceprzewodniczącym Komisji Spraw Zagranicznych i przewodniczącym Stałej Delegacji Sejmu i Senatu do Zgromadzenia Unii Zachodnioeuropejskiej. W 2001 r. uzyskał mandat senatora RP z ramienia Koalicyjnego Komitetu Wyborczego SLD-UP, a w październiku 2001 r. wybrano Profesora na urząd Marszałka Senatu V kadencji. Krystyna Leszczyńska

Większość badań naukowych Longin Pastusiak podejmuje z perspektywy historycznej, ale do cech wyróżniających tego autora wśród amerykańistów należy zainteresowanie bieżącą polityką międzynarodową, „dnem dzisiejszym” stosunków międzynarodowych i aktualną polityką Stanów Zjednoczonych w tym obszarze. Tak było w przypadku prezydenta G.W. Busha, któremu podczas wizyty w Polsce w czerwcu 2000 roku L. Pastusiak (wówczas poseł III kadencji Sejmu, zastępca przewodniczącego sejmowej Komisji Spraw Zagranicznych) wręczył 71-stronicową książkę *George W. Bush – Droga do Białego Domu*. Niedługo po tym opublikował szerszą pracę *George W. Bush. Jaki człowiek, jaki prezydent?* (Toruń 2004). Podobnie jest z prezentacją prezydentury Baracka Obamy, który został zaprzysiężony 20 stycznia 2009 roku i już

w pracy *Senat Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989–2011* (w druku) ocenia, że izba druga pod przewodnictwem marszałka Longina Pastusiaka bardzo korzystnie wyróżniała się w sferze działalności legislacyjnej (Senat V kadencji zgłosił 7176 poprawek, z których Sejm rozpatrzył 7161 i w efekcie przyjął 5953 poprawki) oraz podejmowanych inicjatyw, m.in. na rzecz Polonii i Polaków (w dniu 20 marca 2002 r. Sejm, na podstawie senackiej inicjatywy z 20 grudnia 2001 r., uchwalił ustawę o ustanowieniu 2 maja Dniem Polonii i Polaków za Granicą; w dniu 16 grudnia 2002 r. odbyło się powołanej przy urzędzie Marszałka Senatu Polonijnej Rady Konsultacyjnej). Longin Pastusiak jako marszałek Senatu V kadencji zdecydowanie i skutecznie przeciwstawił się inicjatywie rządu, aby w budżecie na 2002 r. wszystkie środki przeznaczone na pomoc Polonii i Polaków przekazać do dyspozycji Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

w tym samym roku L. Pastusiak opublikował blisko 220-stronicową książkę *Kim jest Barack Obama?* Drugie wydanie ukazało się w 2013 roku⁷. Postawił w niej szereg pytań: czy 44 prezydent USA, pierwszy Afroamerykanin, spełni oczekiwania Ameryki i reszty świata, czy był uzasadniony werdykt Komitetu Noblowskiego o wyróżnieniu Pokojową Nagrodą Nobla jakie wnioski płyną dla świata i Polski po pierwszym roku prezydentury B. Obamy?

Większość naukowców niechętnie podejmuje tematykę bieżącą, oczekuje na uzyskanie określonego dystansu historycznego do badań, na swego rodzaju „zamknięcie” badanych zjawisk czy procesów. Politolog L. Pastusiak jest wolny od tych ograniczeń w przypadku aktualnych problemów świata, Ameryki i Polski, czym zasługuje na uznanie nie tylko dla osiągnięć naukowych, ale również życia politycznego, jako bezpośredni bądź pośredni doradca polskich elit politycznych. Poza sferą „klasycznej” nauki uprawia naukową i popularnonaukową publicystykę, jest komentatorem, a jako polityk często inicjatorem i realizatorem podejmowanych działań politycznych.

Lektura książki *Prezydent dobrych nadziei* w pierwszym rzędzie skłania do pytania o podstawę źródłową pracy. Jest to pytanie zasadne, gdyż biografia „bohatera” pracy jest otwarta, a druga kadencja B. Obamy kończy się dopiero 20 stycznia

2017 r. Dostrzegamy w tym względzie specyfikę metodologiczną⁸ i badawczą L. Pastusiaka, umiejętność prowadzenia wielopłaszczyznowej kwerendy źródłowej, wydobycia nawet z pozornie mało istotnej publicystyki materiału do ocen, wniosków i uogólnień.

Podstawowy materiał wykorzystany w pracy stanowią źródła pierwotne, w tym wystąpienia przedwyborcze B. Obamy, orędzia wygłoszone w Kongresie, przemówienia w kraju i z okazji wizyt w różnych państwach świata oraz na forum organizacji międzynarodowych. Zaliczyć do nich należy także cztery publikacje B. Obamy⁹. Poza tym skorzystano z blisko dziesięciu publikacji książkowych dotyczących B. Obamy wydanych w Nowym Jorku w latach 2008–2013. Ważne miejsce zajęły wyniki sondaży prasowych i badań opinii publicznej¹⁰. Bogaty materiał uzyskał autor z pra-

⁸ Należy wskazać, że L. Pastusiak i w tym względzie ma nowatorskie prace, jak: *Komputery i polityka. Szkice o teoretycznych i metodologicznych zagadnieniach stosunków międzynarodowych*, red. L. Pastusiak, Warszawa 1975; L. Pastusiak, *Metody symulacyjne w badaniach nad stosunkami międzynarodowymi*, [w:] *Metodologiczne i teoretyczne problemy nauk politycznych*, red. K. Opalek, Warszawa 1975, s. 220–225.

⁹ B. Obama, *The Audacity of Hope. Thoughts on Reclaiming the American Dream*, New York 2007; idem, *Change We Can Believe In*, New York 2008; idem, *Odziedziczone marzenia. Spadek po moim ojcu*, Poznań 2008; idem, *Words That Changed a Nation. The Most Celebrated and Influential Speeches of Barack Obama*, New York 2012.

¹⁰ Głównie: „USA Today”, „Gallup”, „CNN”, „CBS News”, „Pew Research Center”.

⁷ L. Pastusiak, *Kim jest Barack Obama? Laureat Pokojowej Nagrody Nobla 2009*, Warszawa 2013.

sy amerykańskiej¹¹ i polskiej¹². Są to przede wszystkim przemówienia i fragmenty wypowiedzi B. Obamy, ale także komentarze, reportaże i artykuły uznanych dziennikarzy. Z polskich publicystów pod względem liczby cytowań wyróżnia się Mariusz Zawadzki („Gazeta Wyborcza”), korespondent wojenny na Bliskim Wschodzie, autor artykułów o B. Obamie. W prezentowanej pracy znalazły się również wypowiedzi Zbigniewa Brzezińskiego, Janiny Paradowskiej, Daniela Passenta. Oczywiście Autor dokonał selektywnego wyboru tekstów z publicystyki politycznej i opatrzył je własnym komentarzem. Dodać wreszcie należy, że L. Pastusiak, prowadząc wykłady na Uniwersytecie w Północnej Karolinie, przez rok obserwował prezydencką kampanię wyborczą w USA (2007–2008)¹³ oraz we wprowadzeniu do *Prezydenta dobrych intencji* sięgnął do wcześniej wydanej książki *Kim jest Barack Obama?*

Prezentowana publikacja zawiera 16 rozdziałów problemowych. Trzy pierwsze można uznać za wprowadzające do zasadnicze-

go tematu¹⁴, zaś pozostałe dotyczą założeń i sposobów realizacji polityki zagranicznej B. Obamy w wymiarze globalnym i w odniesieniu do poszczególnych regionów świata¹⁵. Na wstępie autor zapoznaje krótko czytelnika z pochodzeniem i życiorysem Baracka Obamy, przyjmując wbrew jego przeciwnikom, że nie urodził się w Kenii, lecz w Stanach Zjednoczonych i z tego względu mógł ubiegać się o prezydenturę USA. Drogę od senatora do prezydenta przebył w ostrej walce z republikańskim kandydatem Johnem McCainem. Fotel prezydenta obejmował po ośmioletniej prezydenturze republikanina George’a W. Busha, w warunkach głębokiej recesji gospodarczej i znacznego osłabienia prestiżu Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej, uwikłania USA w konflikt w Iraku i w Afganistanie, nieskuteczną próbę izolowania Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej czy jednostronnego działania USA bez konsultacji z sojusznikami i ONZ (tzw. unilateralizmu). Z tego względu hasło wyborcze Obamy „Zmiana” („Change”) w polityce wewnętrznej i zagranicznej pozwoliło zdobyć poparcie 69% Amerykanów (51,1% w 2012 r. podczas drugiej elek-

¹¹ „New York Times”, „Financial Times”, „Washington Times”, „Boston Globe”, „Wall Street Journal”, „International Herald Tribune”, „The Guardian”, „International New York Times”.

¹² W nawiasach podano najczęściej cytowanych dziennikarzy i komentatorów: „Gazeta Wyborcza” (Miroslaw Czech, Maria Kruczkowska, Agnieszka Kubik, Maciej Stasiński, Robert Stefanicki, Bartosz T. Wieliński, Mariusz Zawadzki); „Rzeczpospolita” (Jędrzej Bielecki, Piotr Kowalczyk, Jacek Przybylski, Justyna Prus); „Trybuna”, „Wprost”, „Newsweek”, „Przegląd”, „Polityka”.

¹³ Politolog zakwalifikuje ten sposób uzyskiwania materiału badawczego do *metody behawioralnej*.

¹⁴ Są to: *Droga do nominacji, Polityka zagraniczna w walce o Białą Dom, Prezydent dobrych intencji*.

¹⁵ *Problemy globalne; Walka z terroryzmem; Świat islamski; Koniec wojny w Iraku, ale nie koniec problemów; Wojna w Afganistanie; Rosja. Zmienny reset; Ameryka zwraca się twarzą do Azji; Chiny. Ani wróg, ani przyjaciel; Przewlekłe problemy Bliskiego Wschodu; Afryka. „Nowe partnerstwo” Ameryka Łacińska. Koniec doktryny Monroego; Obama a sprawy polskie*.

cji). Po niespełna dziewięciu miesiącach od podjęcia urzędu prezydenta został wyróżniony Pokojową Nagrodą Nobla, jako wyraz uznania za zapoczątkowane reformy, stworzenie nadziei na lepszą przyszłość i wierność głoszonym ideałom, „za odwagę”, za dobre intencje – jak stwierdza L. Pastusiak już w tytule książki¹⁶. Przytacza też trafną wypowiedź publicysty Leopolda Ungera, że Obama otrzymał Nobla przede wszystkim „za nadzieję”.

Po analizie około sześciu lat działalności B. Obamy na forum międzynarodowym L. Pastusiak dokonuje konfrontacji zapowiedzianej na początku kadencji „Zmiany” („Change”) z faktycznymi osiągnięciami prezydenta i jego ekipy w Białym Domu. Zalicza do nich:

- poprawę wizerunku Stanów Zjednoczonych w świecie po niezbyt udanej w tym względzie prezydenturze George’a W. Busha;
- zakończenie niepopularnych w USA wojen w Iraku i w Afganistanie;
- podniesienie roli grup G20 i G8, a w działaniach międzynarodowych częściej niż poprzednik konsultował się z sojusznikami,
- zawarcie z Rosją układu START II o redukcji potencjałów nuklearnych Federacji Rosyjskiej i Stanów Zjednoczonych (choć reset z Rosją okazał się

tylko połowicznym sukcesem szczególnie od czasu prezydentury W. Putina);

- obalenie Mu’ammara al-Kadafiego w Libii;
- doprowadzenie do likwidacji Osamy bin Ladena;
- dążenie do większego respektowania prawa międzynarodowego, roli ONZ, poprawy stosunków ze światem islamu (większe znaczenie przypisywał dyplomacji a nie działaniom militarnym);
- doceniając znaczenie potęg azjatyckich, podjął działania ograniczające wzrost ekspansji ekonomicznej i politycznej Chin;
- zakończenie ery doktryny Jamesa Monroe w stosunku do państw Ameryki Łacińskiej po dziewięćdziesięciu latach obowiązywania.

Barackowi Obamie, postępowemu pragmatykowi dążącemu do uczynienia świata lepszym, nie udało się spełnić wszystkich nadziei i urzeczywistnić wielu wizjonerskich celów. „Może czuć się rozczarowany wysiłkami podjętymi dla poprawy stosunków USA ze światem islamu” – wskazuje L. Pastusiak. „Nie udało mu się osiągnąć postępu w procesie pokojowym na Bliskim Wschodzie. Przemiany w świecie arabskim poszły również nie w tym kierunku, którego oczekiwał Obama. Po wycofaniu wojsk amerykańskich z Iraku i Afganistanu sytuacja w tych krajach jest daleka od stabilnej. Nie udało się Obamie również zlikwidować więzienia w Guantanamo na Kubie. Nie wy mógł na Korei Północnej rezygnacji z roz-

¹⁶ Przed B. Obamą Pokojową Nagrodę Nobla otrzymało tylko trzech prezydentów USA: Teodor Roosevelt (1906), Woodrow Wilson (1919), Jimmy Carter (2002).

woju programu nuklearnego. Trwa nadal impas w osiągnięciu międzynarodowego porozumienia odnośnie do zmian klimatycznych. Nie widać również pełnego consensusu w polityce zagranicznej USA między demokratami a republikanami”¹⁷. Od połowy 2014 r. na przeszkodzie w realizacji zamierzeń Obamy stanęły nowe problemy i napięcia międzynarodowe: kryzysowa sytuacja w stosunkach palestyńsko-izraelskich. Zmiany w polityce Rosji i kryzys na Ukrainie, działania terrorystyczne ISIL (Islamskiego Państwa Iraku i Lewantu, obecnie Islamskiego Państwa Iraku i Syrii – ISIS), kryzys w Wenezueli, nadal nierozwiązany problem programu nuklearnego Iranu, wojna w Syrii. Nowym zjawiskiem był fakt, że w wybuchowych sytuacjach w świecie „[...] siłą sprawczą konfliktów były w coraz większym stopniu nie państwa, a siły niepaństwowe, ugrupowania religijne, etniczne, regionalne. Struktury międzynarodowe, np. ONZ, NATO, Unia Europejska, OBWE, nie były w stanie skutecznie poradzić sobie

z tymi zagrożeniami”¹⁸. W książce znajdzie czytelnik wyjaśnienie uwarunkowań wewnętrznych niepowodzeń Obamy, na które w pierwszym rządzie miała wpływ opozycja republikańska.

W ostatnim rozdziale książki L. Pastusiak odnosi się do stosunków USA–Polska w okresie prezydentury B. Obamy. Autor ocenia, że Polska zajmuje liczące się miejsce w polityce Stanów Zjednoczonych. Bardziej intensywne kontakty zaznaczyły się w drugiej kadencji Obamy, w kontekście kryzysu ukraińskiego. W stosunkach polsko-amerykańskich nie ma poważnych problemów nierozwiązanych. Ale L. Pastusiak, jako autor i jako polityk, formułuje trafną ocenę, iż „stopniowo słabnie w świadomości społeczeństwa polskiego zjawisko, które określałam mianem mitologii amerykańskiej, a które jest skrzyżowaniem fascynacji Stanami Zjednoczonymi, bo faktycznie jest to kraj fascynujący, z ignorancją na temat realiów życia i polityki amerykańskiej”¹⁹.

¹⁷ L. Pastusiak, *Prezydent dobrych intencji. Polityka zagraniczna Baracka Obamy*, Warszawa 2015, s. 247–248.

¹⁸ Ibidem, s. 254.

¹⁹ Ibidem, s. 243.